

Hacı Beşir Ağa'nın her yıl Mekke halkına gönderilen surre ile ilgili bir arzı (BA, Ali Emîrî, Ahmed III, nr. 3751) ve Sünbül Efendi Camii avlusundaki çeşmesinin kitabesi - Kocamustafapaşa / İstanbul

sonucu" bildirmek anlamında da kullanılmıştır. Beşir'in naslarda daima nezîr ile birlikte yer alması, birincinin iyi habere, ikincinin ise kötü habere tahsisini ifade eder. Buna göre Beşir, "müminlere (veya itaatkâr müminlere) özellikle âhîret mutluluğunu ve cenneti müjdeleyen" mânasına gelir.

Beşir Hz. Peygamber'in isimlerinden biri olarak kabul edilmişse de yanında onun diğer isimlerinden biri veya ismin yerini tutan bir zamir bulunmadan kullanılmadığına göre onu Hz. Peygamber'in bir adı değil sıfatı saymak daha isabetli olur.

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-‘Arab, "bşr" md.; *Kāmus Tercümesi*, "bşr" md.; Mustafavî, *et-Taḥkîk*, "bşr" md.; Buhârî, "Tefsîr", 48/3, "Tevhîd", 20; Nesâî, "İmân", 6; Kādî İyâz, *eş-Şifâ*², I, 319, 336; İbn Seyyidünnâs, *Uyûnü'l-eşer*, II, 315; İbn Kayyim el-Cevziyye, *Zâdü'l-me‘ad*, I, 34; Ali el-Kârfî, *Şerḥu's-Şifâ*², İstanbul 1316, I, 516.

AHMET ÖNKAL

BEŞİR b. ABDÜLMÜNZİR

(bk. EBÜ LÜBÂBE el-ENSÂRÎ).

BEŞİR AĞA, Hacı

(ö. 1159/1746)

Daha çok yaptırdığı hayır eserleriyle tanınan Dârüssaâde ağası.

Harem ağalarının en ünlülerinden olup muhtemelen XVII. yüzyıl ortalarında doğmuş, küçük yaşta zenci köle olarak İstanbul'a getirilmiş ve kızlar ağası Yap-

raksız Ali Ağa'nın yanında yetişmiştir. Zamanla padişah musâhibliğine yükselen Beşir Ağa 1705'te saray hazinedarı oldu. 1713'te zamanın Dârüssaâde ağası Süleyman Ağa ile birlikte önce Kıbrıs'ta, sonra da Mısır'da ikamete mecbur edildi. Daha sonra buradan Hicaz'a gönderildi ve şeyhülharemlik makamına tayin edildi. 1717'de İstanbul'a getirilerek Dârüssaâde ağası oldu. On üç yıl III. Ahmed, on altı yılı da I. Mahmud zamanında olmak üzere toplam yirmi dokuz yıl harem ağalığı görevinde bulunan Beşir Ağa 3 Haziran 1746'da vefat etti; türbesi Eyüp'tedir.

Beşir Ağa sarayda özellikle I. Mahmud üzerinde büyük nüfuz sahibi olması dolayısıyla önemli mevkilere tayinlerde tesirli olmuştur. İlim ve maarif ehlini himaye etmiş, ayrıca pek çok hayır eseri yaptırmıştır. Bunların başlıcaları Bâbü'lî'de cami, sıbyan mektebi, medrese, kütüphane, tekke ve sebilden meydana gelen bir külliye; Eyüp'te bir dârülhadis, kütüphane ve çeşme; Topkapı Sarayı içinde bir mescid; İstanbul'un çeşitli yerlerinde çeşmeler; Medine'de bir medrese ve kütüphane, Kahire'de bir sebil ve mektep; Ziştovi'de bir medrese ve kütüphane. Ayrıca Bağdat'ta İmâm-ı Âzam Camii Kütüphanesi'ne de bir miktar kitap vakfetmiştir.

Hacı Beşir Ağa'nın kurduğu vakıf kütüphanelerinden başka oldukça zengin bir özel kütüphanesinin de olduğu anlaşılmaktadır. Vefat ettiğinde sadece Karaağaç'taki hazine odalarında, arasında Kâtib Çelebi'nin el yazısıyla *Cihannü-*

mâ adlı eserinin de bulunduğu 150 kadar değerli kitap çıkmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

İzzî, *Târih*, İstanbul 1199, vr. 59^{a-b}; Şem'dânîzâde, *Mürî't-tevârih* (Aktepe), I, 24, 123-124; Ahmed Resmî, *Hamîletü'l-küberâ*, Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 3876, vr. 48^b-49^a; *Sicill-i Osmânî*, II, 20; İbrahim Hilmi Tanışık, *İstanbul Çeşmeleri*, İstanbul 1943, I, 154-156, 160, 172, 176, 178; Uzunçarşılı, *Saray Teşkilatı*, s. 175-177; a.mlf., *Osmanlı Tarihi*, IV/1, s. 332-333; Erünsal, *Türk Kütüphaneleri Tarihi II*, s. 85-87; R. Ekrem Koçu, "Beşir Ağa (Hacı)", *İst.A*, V, 2599.

ABDÜLKADİR ÖZCAN

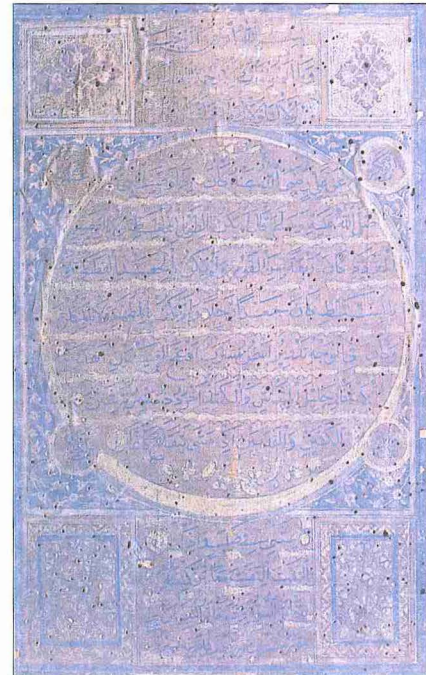
BEŞİR AĞA, Morali

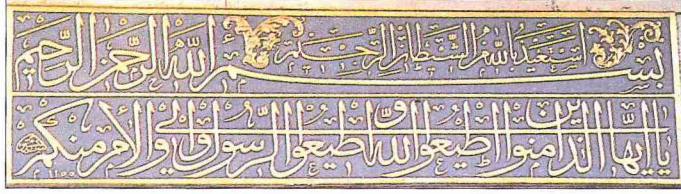
(ö. 1165/1752)

Dârüssaâde ağası ve hattat.

Mora *muhassıl**'ı Ahmed Paşa'nın kölesi olduğu için Morali lakabıyla anılmaktadır. 1137'de (1724-25) saraya girdi, 1730'da I. Mahmud'un musâhibi, ertesi yıl da hazinedarı oldu. 1746 yılında Hacı Beşir Ağa'nın yerine Dârüssaâde ağalığına getirildi. Selefi gibi I. Mahmud üzerinde büyük nüfuz sahibi olan Beşir Ağa sadrazam tayinlerinde bile önemli rol oynadı. Fakat bir kısım adamlarının ve-

Morali Beşir Ağa'nın nesih hattıyla yazdığı hilyesi (TSMK, Güzel Yazılar, nr. 726)

Moralı
Beşir Ağa
hattı ile
Ayasofya
İmaret Kapısı
üzerindeki
kitâbe

zirlere, kadı ve müftülere hakaretleri ve görevlerini kötüye kullanmaları, kendi adının da bazı rüşvet olaylarına karışması üzerine 1752'de görevinden alındı. Önce Mısır'a sürülmeye mahkûm edildiği de suçunun büyüklüğünden dolayı Vezîriâzam Bâhir Mustafa Paşa'nın arzı üzerine, padişahın emriyle aynı yılın Haziran ayında mahpus bulunduğu Kız Kulesi'nde katledildi. Mezarı Üsküdar Doğancılar'da Nasûhî Tekkesi civarındadır. Bu arada adları bazı suistimal olaylarına karışan ve suçları sabit görülen adamları da cezalandırılmış, haksız yere aldıkları paralara devletçe el konulmuştur. "Hâfız" ve "Maktûl" sıfatlarıyla da anılan Beşir Ağa'nın yerine, o sırada hazinedar olan bir başka Beşir Ağa Dârüssaâde ağalığına getirilmiştir.

Beşir Ağa'nın sağlığında büyük bir servet sahibi olduğu, İstanbul'da bazı camileri tamir ettirip ibadete açtığı ve bu şehrin bir çok yerinde çeşmeler yaptırdığı bilinmektedir. Ayrıca Beşir Ağa'nın ilim adamlarını himaye ettiği de adına yazılan birçok kitaptan anlaşılabilir.

Aynı zamanda iyi bir hattat olan Beşir Ağa önce Hasırcılar imamı Hâfız Mustafa Efendi'den **aklâm-ı sitte***'yi meşketmiş, daha sonra Mumcuzâde Mehmed Ağa'dan icâzet alarak bilhassa celi-sülüs yazıda ustalık kazanmıştır. Yaşadığı devirde Osmanlı sülüs yazısı harf güzelliği ve istif bakımından henüz ol-

gunlaşmamış olmakla birlikte gelişme yolundaydı. Bu celi yazının tekâmülünde Mustafa b. Süleyman ve İsmâil Zühdî ile birlikte Beşir Ağa'nın da önemli bir katkısı vardır. Beşir Ağa yazıda harflerin nisbet ve insicamına titizlikle bağlı kalmıştır. Son derece metin bir ele sahip olup istifte kusursuzdur denilebilir.

Ayasofya'nın Bâb-ı Hümâyün tarafındaki İmaret Kapısı ile imarete ambar olarak kullanılmış Bizans yapısı Skeuophylakion Kapısı üstündeki kitâbeler (1743), Ayasofya Meydanı'nda köşede su tesisine bitişik çeşme kitâbesi (1747), Bursa'da Emîr Sultan Camii'nin dışındaki iki çeşmenin kitâbeleri (1743), Hacı Beşir Ağa Külliyesi'nde dış duvara bitişik çeşmenin kitâbesi (1744), Şehzadebaşı'nda Kalenderhane Camii'nin (1747) ve Top-

kapı Sarayı'nda Şehzâdegân Mektebi'nin (1748) kitâbeleri, Moralı Beşir Ağa'nın günümüze kadar gelebilmiş eserlerindendir. Ayrıca Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde bir kıtası (Emanet Hazinesi, nr. 2080, 2801) ile bir **hilye***'si de (Güzel Yazılar, nr. 726) bulunmaktadır. İmzalarında isminden sonra genellikle "Ağa-yı Dârüssaâde" ve "Hâzin-i Sultanî" unvanlarını kullanmıştır. Hattatlığı'nın yanı sıra ok ve tüfek atmada da mahir olan Beşir Ağa'nın Okmeydanı'nda **menzil*** sahibi olduğu bilinmektedir (Ağazâde Ahmed Nâmî, vr. 13^a, 24^b-25^a).

BİBLİYOGRAFYA :

Ağazâde Ahmed Nâmî, *Oknâme*, Millet Ktp., Ali Emîrî, Tarih, nr. 917, vr. 13^a, 24^b-25^a; TSMK, Emanet Hazinesi, nr. 2080, 2801; Güzel Yazılar, nr. 726; *İzzî, Tarih*, İstanbul 1199, vr. 59^b-60^a, 276^a-281^a; Şem'dânîzâde, *Mürî't-tevârih* (Aktepe), I, 124, 163-170; Ahmed Resmî, *Hamiletü'l-küberâ*, Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 3876, vr. 49^a-50^a, 51^b-56^b; Müstakimzâde, *Tuhfe*, s. 142; *Sicill-i Osmanî*, II, 20; *Arşiv Kılavuzu*, İstanbul 1938, I, 73; İbrahim Hilmi Tanışık, *İstanbul Çeşmeleri*, İstanbul 1943, I, 132, 158, 172; Uzunçarşılı, *Saray Teşkilâtı*, s. 10, 175-177; a.m.f., *Osmanlı Tarihi*, IV/1, s. 333-334.

ABDÜLKADİR ÖZCAN

Moralı
Beşir Ağa'nın
Mercan'daki
1140 (1727-28)
tarihli
çeşmesi ve
kitâbesinin
kendisinin
yazdığı
1157 (1744)
tarihli
çeşmesi -
Sultanahmet /
İstanbul

